

☞ Sanojen roolien merkitsemisestä

aütoro Juha Metsäkallas · publikigita 2019-09-23

Kävin tässä taannoin pitkästä aikaa oluella ystävänä kanssa. Ei, hän ei ole esperantisti vaan pikemmin nörtti. Tulinpa sitten hänen kanssaan keskustellessa ulos esperantokaapistani, jolloin hän paljasti fundeeranneensa suomalais-ugrilaista yhteiskieltä. Tästä aiheesta kirjoitan toiste, mutta keskustelumme tiivistyi kysymykseen, millä eri tavoilla sanojen roolit lauseessa voi merkitä. Olen nimittäin Lernun ja Duolingon foorumeilla saanut tahkoa tätä indo-eurooppalaisten, eritoten englanninkielisten kalloon.

Youtubessa on kanava nimeltä Langfocus, jossa kanadalainen polyglotti Paul puhuu kielistä. Eräässä videossaan hän selittää, mitä sijamuoto tarkoittaa. Suomenkieliselle asia on päivänselvä, mutta englanninkieliselle ei (varsinkin kun ottaa huomioon, kuinka onnetonta kielten opetus on esim. Yhdysvalloissa). Paulin esimerkissä on kolme sanaa:

- leijona
- mesimäyrä
- söi

Jotta viesti olisi selvä – kumpi eläin söi toisen – toinen eläimistä täytyy merkitä subjektiksi eli tekijäksi ja toinen objektiksi eli kohteeksi. Tietääkseni näitä merkitsemistapoja on kolme:

1. sijamuodot
2. pre- ja postpositiot
3. sanajärjestys

☞☞ Sijamuodot

Suomalais-ugrilaiset kielet ovat kärkisijoilla, kun lasketaan sijamuotojen määriä kielissä. Suomen lukumääräksi ilmoitetaan yleensä 15, mutta jos kaikki adverbisijat lasketaan mukaan päästään liki kolmeenkymmeneen. Usein kuulee sanottavan, että unkarissa on enemmän sijoja kuin suomessa, mutta tällöin unkarin sijamuodoiksi on laskettu tuollaisia adverbisijamuotoja (esim. kaksi → kaksittain, kesä → kesäisin), joita ei suomessa lasketa mukaan.

Paulin esimerkin kolmesta sanasta voi suomeksi koostaa lauseet:

- Leijona söi mesimäyrän.
- Mesimäyrä söi leijonan.

jossa subjekti on osoitettu nominatiivilla (leijona vast. mesimäyrä) ja objekti akkusatiivilla¹ (mesimäyrän vast. leijonan). Nominatiivia pidetään substantiivien perusmuotona, jolloin sitä ei

erikseen merkitä.

Ns. **absolutiivi-ergatiivi-kielissä**, joita ovat mm. monet Etelä-Amerikan intiaanikielet, merkintä on toinen. Perusmuotona pidetään objektia, ja subjekti merkitään erikseen, mutta perusidea on sama: sanat taipuvat sijamuodoissa.

☞☞ Pre- ja postpositiot

Pre- ja postpositiot ovat pääsanan eteen vast. jälkeen liitettäviä merkintöjä, jotka osoittavat sanan roolin lauseessa. Esperantossahan on kaksi sijamuotoa - nominatiivi ja akkusatiivi - mutta muuten siinä käytetään prepositiota. Käyttäen uudisprepositiota *na* akkusatiivin osoittamiseen² esimerkkisanoista voi muodostaa lauseet:

- **Leono** manĝis **na** dukolora mielvorulo.
- **Dukolora mielvorulo** manĝis **na** leono.

Joissakin kielissä, esim. japanissa, käytetään postpositiota (toivottavasti japanini ei ole ihan ruosteessa³):

- **raion** **ga** micuanaguma **o** tabeta)
- **micuanaguma** **ga** raion **o** tabeta)

Postpositio *wa* osoittaa subjektin ja *o* objektin⁴. Idea on kuitenkin sama eli sanan yhteydessä on pikkusana, joka osoittaa sanan roolin.

Käsittääkseni suomessa on yksi prepositio, jota voi käyttää myös postpositiona (*ennen* joulua tai joulua *ennen*), ja postpositioitakin vain pari hassua (talon *edessä* ja talon *takana*).

☞☞ Sanajärjestys

Englanti on malliesimerkki kielestä, jossa merkintä on äärimmäisen niukkaa. Sanat eivät juuri taivu ja moni asia ilmaistaa vain sanajärjestyksen avulla:

- **Lion** ate honey badger.
- **Honey badger** ate lion.

Esperantossa ja englannissa lauseisiin täytyisi lisätä artikkeleita, mutta sivuutettakoon ne tässä (ks. erillinen artikkelini [artikkelin käytöstä](#)).

Sanajärjestykseen turvautuminen on kuin **Pandoran lipkaan** avaaminen. Siitä seuraa monta ikävää asiaa, joista ehkä silmiinpistävin on sanajärjestyksen jähmettyminen⁵. Tästä seuraa vuorostaan tarve ns. **muodolliselle subjektille**:

- It rains : Sataa (mikä helvetin *it*?)

Toinen seuraus on, että ilmiselvää objektia **väitetään** passiivin subjektiksi.

Ja muistaako joku englannintunniltaan, mikä ero onkaan seuraavilla lauseilla?

- I have washed my laundry.
- I have my laundry washed.

Kyllä, sanajärjestykseen turvautuminen on pahasti lähtenyt lapasesta, kun tuolla tavalla erotetaan:

- Olen pessyt pyykkini.
- Olen pesettänyt pyykkini.

-
1. Suomen hienouksiin kuuluu kaksi objektin sijaa: akkusatiivi ja partitiivi, joilla voi erittäin kätevästi osoittaa kokonaisvast. osaobjektin.
  2. Ei, en suosita sen käyttöä ainakaan tällaisissa tilanteissa.
  3. Lisäys 7.5.2020: Valitettavasti japanini oli hieman ruosteessa, mutta onneksi Lernuun kirjoittava Ito auttoi minua. Dankon!
  4. Huomaa, että japanin sanajärjestys on useimmiten juuri tuo eli subjekti-objekti-verbi (SOV).
  5. Englannissa sanajärjestyksen täytyy olla lähes aina subjekti-verbi-objekti SVO.

La origina artikolo estas publikigita 2019-09-23 en la retejo **Finna babilejo** kun rubriko **Sanojen roolien merkitsemisestä**. Ĉi tiu PDF-versio estas kreita 2020-05-07. Vidu ankaŭ la aliajn afiŝojn de tipo **artikolo**.